

İSLÂM TARİHİ KAYNAKLARINDA RECÎ HÂDİSESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

A Research About Recî Event Islamic History Sourcebook

Okt. Mustafa SEZER*

ÖZET

Uhud Savaşı'ndan sonra Necid bölgesinde boylar halinde yaşayan Arap kabileleri Hz. Peygamber'e elçiler yollayarak dâvetçi talebinde bulundular. Bu boylardan Benî Lihyân kabilesi ile akrabalığı bulunan Adel ve Kârre gönderilen sahâbîlere bir takım çıkarları için ihanet etmiştir. Hz. Peygamber'in güzel bir amaç için gönderdiği bu küçük müfreze Recî' kuyusu yakınlarında ihanete uğramış, Âsım b. Sâbit ve arkadaşları kahramanca çarpışarak şehit olmuşlardır. Hubeyb ve Zeyd ise müşriklerin elinde esir olmuş Mekke'lilere satılmıştır. Uhud sonrası Müslümanların zayıf düşmesini fırsat bilen müşrik Araplar çıkarları uğruna İslâm'a darbe vurmak istemişlerdir. Hz. Peygamber ashâbının bu şekilde ihanete uğramasına çok üzölmüş ilgili kabilelere bir müddet boyunca namazlarda bedduâ etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Seriyye, Gazve, Eyyâmu'l-Arab, Adel-Kârre, Âsım b. Sâbit, Hubeyb b. Adiy, Zeyd b. ed-Desine, Kerâmet, Kunût.

ABSTRACT

After the Uhud War the Arabic tribes that living as groups in the field of Najid demanded inviters from Prophet Muhammad (p.b.u.h) by sending him envoys. Abel and Karrie having relationship with the tribe of Bâini Lihyan that is one of the abovementioned groups betrayed to the sending companions for some of their interests. This small battalion that was sent by Prophet Muhammad (p.b.u.h) for a good aim was betrayed near the ``Reci Well`` and Asim bin Sabit and his followers fought and were martyred heroically at the time of fight. But Hubayb and Zaid were captivated to the hands of idolaters and were sold to the Meccans. By taking opportunity of Muslims` weakness after the Uhud War the Polytheist Arabs want to blow to Islam for their own interests. Prophet Muhammad (p.b.u.h) was too sorry for treachery that his companions were fell in it by polytheists and he cursed the polytheists for a time in his prays.

Keywords: Saria, Gazva, Eyyamu'l-Arap, Adel-Karrie, Asim bin Sabit, Hubayb bin Adiy, Zaid bin al-Desine, Miracle, Kunut.

* Bülent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak

Kaynaklar ve Araştırmalar

Bu çalışmada Hz. Peygamber'in bir vazife için yolladığı küçük bir müfrezinin yaşadıkları kaynaklar ışığında incelemeye çalışıldı. İlk dönem kaynakları denilince kronolojik açıdan Urve b. Zübeyr (ö. 94/713), Muhammed b. Şihâb ez-Zührî (ö. 124/742), Mûsa b. Ukbe (ö. 141/758), Muhammed b. İshâk (ö. 150/767), Muhammed b. Ömer el-Vâkîdî (ö. 207/823) gibi tarihçilerin rivâyetleri akla gelir. Tabii ki bu sayılan meğâzî râvîlerinin Vâkîdî dışındakilerinin müstakil te'lîf edilmiş kitapları yoktur. Ancak son dönem bazı çalışmalarda bu râvîlerin rivâyetleri toplanarak müstakil merviyât kitapları oluşturulmuştur. Urve, Zührî ve Mûsa b. Ukbe rivâyetleri bu merviyât kitaplarından alınmıştır. Dolayısıyla bu meğâzî yazarlarının rivâyetlerinin toparlandığı merviyât kitapları aslında o rivâyetleri cem' eden muâsır yazarlarıdır. Meselâ; Zührî'nin rivâyetleri iki merviyât kitabında kullanıldı. Bunların nâşirleri Muhammed b. Muhammed el-Avecî ile Süheyl Zekkâr'dır. Urve rivâyetleri nâşiri Mustafa el-A'zamî'den, Mûsa b. Ukbe rivâyetleri nâşiri Muhammed Bakış'ten, İbn İshâk rivâyetleri nâşiri Ahmed Ferîd el-Mezîdî'den alındı. İbn İshâk'ı aktaran İbn Hişâm'dan (ö. 218/833) İbn İshâk'ın anlatımlarında ve hâdiseler ile ilgili şiiirlerde yararlanıldı. Vâkîdî'nin talebesi İbn Sa'd'ın (ö. 230/845) hocasından farklı anlatımları izlenerek rivâyetleri alındı. Yine diğer siyer kaynaklarına da bakıldı. Bunlardan Makrîzî'nin (ö. 845/1442) İmtâul-Esmâ'i, Kastallânî'nin (ö. 923/1517) Mevâhib'i, Şâmî'nin (ö. 942/1536) Sübülül-Hüdâ'sı, Diyarbekrî'nin (ö. 995/1582) Tarîhu'l-Hamîs'i, Halebî'nin (ö. 1044/1635) İnsânu'l-Uyûn'u, gibi sonraki dönemlerde te'lîf edilmiş siyer kitaplarındaki hâdiseler etrafındaki anlatımlar ve değişiklikler takip edildi. Hadis kaynakları incelenip ardından tekrara kaçmamak için çoğunlukla Buhârî'nin rivâyetleri alındı. Buhârî şerhi İbn Hacer'in hâdiseler üzerine yaptığı şerhler değerlendirildi. Âyetlerin sebep-i nüzulleriyle alakalı olarak da Süyûtî'nin (ö. 911/1505) Lübâbu'n-Nukûl adlı eserinden istifade edildi.

Muâsır araştırmalardan Muhammed Hamîdullâh'ın İslâm Peygamberi adlı kitabı kabilelerin kökleri ile ilgili bilgilere ışık tutması bakımından değer arz etmektedir. Semîre Zâyd'in el-Câmi' fi's-Sîreti'n-Nebeviyye adlı kitabı rivâyetleri derli toplu vermesi bakımından önem taşır. Elşat Mahmudov'un Hz. Peygamber'in Savaşları adlı doktora tezi seriyeler alanında örnek bir eserdir, hâdiseleri etraflıca anlamamızda bize yardımcı oldu. Bu konuda istifade ettiğimiz bir diğer eser de DİA maddeleridir. Gerek kabileler, gerek seriyeler ve tanımlarla ilgili istifade edilip yararlanıldı.

1. Tanım

Uhud savaşından sonra Hz. Peygamber Adel ve Kârre boylarının da isteği üzerine küçük bir birliği dâvet amacıyla onlara gönderir. Beni Lihyân'ın kışkırtmasıyla Adel ve Kârre boyları gönderilen sahâbîlere ihânet edip onları şehit eder. Geriye kalan iki sahâbî Mekke müşriklerine menfaat karşılığı satılır. Satılan sahâbîlerin

Mekke'de idamlarına kadar yaşadıkları rivâyetlerde anlatılır. Bu hâdisenin sonucunda, Hz. Peygamber ilgili müşrik kabilelere bir takım yaptırımlar uygulamış ve üzerlerine çeşitli seriyyeler göndermiştir.

Recî suyu eski Mekke-Medine üzerinde, Uşfân'a gelmeden 15km sağ taraftaki vadiden 5km kadar içeridedir. Recî' hâdisesinin meydana geldiği 30-40 cm.'lik suyun bulunduğu yer:¹

2. Problematik Açından Recî Hâdisesi

Bu hâdisе etrafında oluşan bir takım sualler vardır. Bunları şu şekilde özetlemeye çalışalım. İlk olarak bu hâdisе askerî amaçlı bir seriyye midir, yoksa dâvet amaçlı gönderilmiş bir tebliğ hey'eti mi? Bu hâdisе Bî'r-i Maûne seferi ile aynı mıdır? Aynı tarihte mi olmuştur? Hangi hâdisе daha önce gerçekleşmiştir? Seriyye iştirakçileri kaç kişi idiler? Onlara kim komutanlık etti? Hâdisenin gerçek sebebi nedir? İstihbârât mı, dâvet mi yoksa Süfyân b. Nübeyh'in intikamı mı? Âsım'ın ve arkadaşlarının başına neler geldi? Bu hâdisе Medine'de nasıl yankı buldu ve sonuçları nasıl gelişti? Bu soruların bir kısmı cevaplarını bulurken bir kısmı ise muammâ olarak kalmaktadır.

3. Hâdisenin İsimlendirilmesi

Bu hâdiseyi ve benzer hâdisе olan Bî'r-i Maûne hâdisesini ele alan ilk rivâyetlerde "bease" fiili çok kullanılmaktadır. Bu fiil, Hz. Peygamber'in ashâbını husûsî bir iş için ilgili yerlere gönderdiğini ifade etmektedir. Bundan olmalıdır ki bu hâdiseleri kaleme alan son dönem bazı müellifler hâdiseleri "ba's" olarak isimlendirmişlerdir.² Ancak ilk dönem rivâyetlerde sarîh bir şekilde "seriyye" adına rastlarız.³ Örneğin Ebû Hüreyre rivâyetinde Recî için; "seriyyeten aynen",⁴ Enes rivâyetinde de Bî'r-i Maûne için "Seriyyetü'l Münzir b. Amr"⁵ ifadesi geçmektedir, aynı şekilde Buhârî'deki Enes rivâyetinde "Yevmi Bî'r-i Maûne" tabiri

1 Mustafa Sabri Küçükbaşlı, "Recî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2007, XXXIV/ 510-511.

2 Semire Zâyid, *El-Câmi' fi Şiret'i'n-Nebeviyye*, 1995, 542.

3 el-Buhârî, Muhammed b. İsmâil (ö. 256/870), *el-Câmiu's-Sahih*, Kahire 1978, 64/28; İbn İshâk (ö. 150/767), Muhammed b. İshâk, *Sîre*, (Nşr. Ahmed Ferid el-Mezîdî), Dâru'l-Kütübü'l İlmiyye, Lübnan 2009, 374; İbn Hişâm, Abdülmelik (ö. 218/833), *Sîre*, (Nşr. Mustafa Sakkâ, İbrahim Ebyârî, Abdülhâfız Şelebî), Lübnan, ts., III/169.

4 Buhârî, 56/170, 64/28.

5 Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî (ö. 211/817), *Musannef*, el-Meclisu'l-İlmî, Lübnan, 1972, V/383

de vardır.⁶ İbn İshâk ise bu hâdiseleri anlatırken “zikru yevmi’r-Recî’”, “hadîsu Bî’r-i Maûne” ifadelerini seçmiş yine aktardığı rivâyetlerde Recî’ için seriyye ifadesini kullanmıştır.⁷ Bu hâdiseler için gazve tabirine ilk defa Vâkıdî’de rastlıyoruz, yine Buhârî bâb başlığını “Bâbu Ğazveti’r-Recî’ ve Bî’r-i Maûne” diye atmıştır.⁸

Bilindiği gibi gazve Hz. Peygamber’in bizzat katıldığı savaflara, seriyye de Hz. Peygamber’in katılmadığı savaflara verilen addır.⁹ Şu durumda Vâkıdî’de ve diğer kaynaklarda Hz. Peygamber’in katılmadığı savaflara gazve denmesinin uygun olmadığı ortaya çıkar. Ancak bu kullanımın sözlük manasında olduğu düşünülebilir. Şu da var ki ele aldığımız bu hâdiselerin savaş amaçlı olduğu da tartışmalıdır. Bî’r-i Maûne ve Recî’ ashâbının bir takım özel görevler icâbı yollanılmış birlikler olduğunu kabul ettiğimizde seriyye ismi kanaatimizce daha uygun gözükmektedir. Bu hâdiseler için “yevm” tabirinin kullanılması ise sonuçları açısından ve bu hâdiselerin “Eyyâmu’l Arab” niteliği taşımasından olmalıdır. Çünkü “Eyyâmu’l Arab” câhiliye Arap toplumunda ve İslâm’ın ilk dönemlerinde toplumun zihnine kazınan ve önem arzeden hâdiseler için kullanılırdı. Bu hâdiseler beraberinde üzüntü, keder, mutluluk ve zafer gibi tesirler bırakır.¹⁰ Sonuçları açısından bu hâdiseler başta Hz. Peygamber ve diğer ashâbı derinden yaralamış ve üzmüştür. Dolayısıyla o zamanki tarihçilerin “yevmu’r-Recî’ ve yevmu’-Bî’r-i Maûne” diye isimlendirmeleri bundan olsa gerektir.

4. Hâdisenin Tarihi

Hâdisenin Uhud savaşından sonra gerçekleştiğinde tarihçiler hemfikirdir. Vâkıdî hâdisenin Safer ayında ve hicretin üçüncü yılının başında olduğunu söyler.¹¹ İbn İshâk Recî’ hâdisesini ay belirtmeden hicretin üçüncü yılında gerçekleştiğini söyler. İbn İshâk Recî’ Hâdisesi ile ilgili olan rivâyette Uhud’dan hemen sonra Adel ve Kârre kabilelerinden bir hey’etin Medine’ye geldiğinden söz etmektedir. Recî’ hâdisesine yakın tarihte gerçekleşen Bî’r-i Maûne hâdisesiyle ilgili Hz. Peygamber’in Şevvâl, Zilkâde, Zilhicce ve Muharrem aylarından sonra Bî’r-i Maûne ashâbını gönderdiğini zikreder. Şu durumda Uhud’dan hemen sonra Recî’ hâdisesine sebep olan Adel ve Kârre kabilelerinden bir hey’etin Medine’ye gelmesi Recî’ hâdisesinin Bî’r-i Maûne’den daha önce gerçekleştiğini gösterir.¹² Netice olarak Recî’ hâdisesi hicretin üçüncü yılının sonlarında olmalıdır. (624) Bî’r-i Maûne hâdisesi ise hicretin dördüncü yılı Safer ayında olmalıdır. (625) Bunu te’yîd eden Kastallânî’nin şu sözünü nakletmek isteriz; “Bu iki hâdiseyi birbirinden

6 Buhârî, 64/28.

7 İbn İshâk, 371, 374, 378.

8 Buhârî, 64/28; el-Vâkıdî, Muhammed b. Ömer (ö. 207/823), *Kitâbul Meġâzi*, Lübnan, 1984, I/346-354.

9 Hüseyin Algül, “Gazve”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1996, XIII/488-489; Serdar Özdemir, “Seriyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2009, XXXVI/565-566.

10 Mehmet Ali Kappar, “Eyyâmu’l Arab”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1995, XII/14-16.

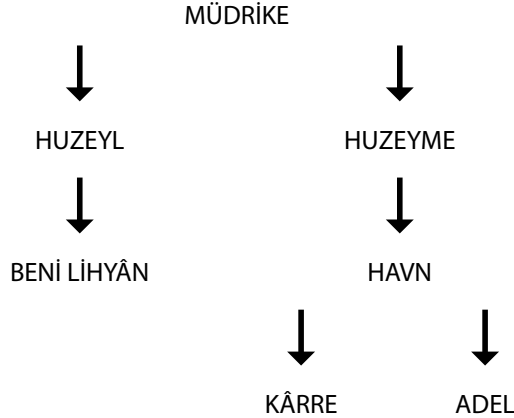
11 Vâkıdî, 354.

12 İbn İshâk 371,378

ilk defa İbn İshâk ayırmıştır ve Recî'i hicrî 3. Yılın sonlarına doğru Bi'r-i Maûne'yi ise hicrî dördüncü yılın başında Safer ayında olduğunu zikretmiştir" der.¹³

5. Hâdisenin Sebepleri

Urve, Zührî ve Mûsâ b. Ukbe gibi ilk dönem tarihçileri hâdisenin Kureyş'in takibi ve istihbârâtı amacıyla gerçekleştiğini söyler.¹⁴ İbn İshâk ise hâdisenin Adel ve Kârre kabilelerinin kendilerine İslâm'ı anlatacak dâvetçi istemeleri ve sonrasında onlara ihânet etmeleri sebebiyle gerçekleştiğini söyler.¹⁵ Hâdis için zikredilen sebeplerden biri de Benî Lihyân kabilesi lideri Süfyân b. Hâlid b. Nübeyh el-Hüzelî'nin Abdullah b. Üneys tarafından Hz. Peygamber'in emriyle katledilmesi idi. Bu hâdisenin intikamını almak isteyen Benî Lihyân komşu ve akraba kabileler olan Adel ve Kârre boylarını onlara bir takım vaatlerde bulunarak kıskırtmıştı.¹⁶ Bu kabilelerin birbirleriyle olan akrabalığı şu şekilde gösterilebilir:¹⁷

Hâdisenin bir de uzak sebebi diyebileceğimiz bir başka sebebi de şudur: Âsım, Hubeyb ve Zeyd gibi sahâbiler daha önce müşriklerle cereyan eden bazı olaylarda müşriklerin kayıpları yüzünden kan davası talep edilen kimselerdi. Bu yüzden Adel ve Kârre boylarını bir maşa olarak kullanan perde arkasındaki aktör Benî Lihyân elde edecekleri esirleri Mekkelilere satarak kazanç elde etmek istiyordu. Tarihçilerin bir kısmı Âsım'ın şehit oluşunu anlatırken onun Bedir'de Kureyş'lilerin

13 El-Kastallâni, Ahmed b. Muhammed (ö. 923/1517), *Mevâhibü'l-Ledünniyye*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Lübnan 1996, I/219.

14 Mûsâ b. Ukbe (ö. 141/758), *Meğâzi*, (Nşr. Muhammed Bakış Ebû Mâlik), Fas 1994, 201; Urve b. Zübeyr (ö. 94/713), *Meğâzi*, (Nşr. Muhammed Mustafa el-A'zamî), Mektebü't-Terbiyetü'l-Arabi, Riyâd 1981, 175-177; Zührî, Muhammed b. Şihâb (ö. 124/742), *Merviyâtü'l-İmâmü'z-Zührî fi'l-Meğâzi*, (Nşr. Muhammed b. Muhammed el-Avecî), Medine, 2003, 412.

15 İbn İshâk, 371

16 Makrîzî, Takiyyüddin Ahmed b. Ali (ö. 845/1442), *İmtâu'l-Esmâ'*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Lübnan, 1999, I/184.

17 Muhammed Hamidullah (ö. 1423/2002), *İslâm Peygamberi* (çev. Salih Tuğ), İmaj Yayınları, Ankara, 2003, 280.

büyüklerinden birini öldürmesinden bahseder.¹⁸ Bu yüzden Kureyşliler Âsım'ın cesedini istemektedirler. Bedir savaşında Âsım tarafından öldürülen bu Kureyşli kimdir? İbn Hacer, Bedir savaşından elde edilen esirler arasında müşriklerin ileri gelenlerinden olan Ukbe b. Ebî Muayt'ı Allah Resûlü'nün emriyle Âsım'ın katlettiğini anlatır.¹⁹ Oysa yine Süheyl Zekkâr'ın tahrîc ettiği Zührî rivâyetlerinde Ukbe'yi öldürenin Âsım değil Hz. Ali olduğu vurgulanır.²⁰ Diğer bir mesele de Âsım'ın Uhut savaşında Sülâfe b. Sa'd b. Şehit adlı kadının iki oğlunu öldürmüş olmasıdır. Müşrikler bu yüzden Âsım'ın cesedini istiyor da olabilirler. Sülâfe, Müsâfi' ve Cülâs adlı iki oğlunun öldürülmesi sonrasında oğullarının intikamı için Âsım'ın kafatasında şarap içeceğine dair yemîn etmiştir.²¹ Âsım'ın Ukbe'yi öldürmesiyle ilgili olan rivâyet ihtilâfıdır. Sülâfe'nin oğullarının Âsım tarafından öldürülmesi ise tüm tarihçiler tarafından anlatılmaktadır. Bu yüzden ikinci hâdiseye doğru olmalıdır. Birinci olayın doğru olma ihtimali de vardır. Çünkü bu iki olay biri Bedir'de diğeri ise Uhut'ta gerçekleşen iki ayrı hâdisedir.

Hubeyb'e gelirse o da Benî Lihyân tarafından Mekkelilere satılmıştı. Hubeyb'i Ukbe b. Hâris Bedir'de öldürülen babasının intikamı için satın almıştı.²² Burada da Hâris'i öldüren gerçekten Hubeyb mi idi? Yoksa Hubeyb kana kan prensibiyle Ensâr'ın şahsında mı kurban edilmek isteniyordu? Buhârî'de geçen rivâyette Bedir savaşında Hâris b. Âmir'i öldüren kimsenin Hubeyb b. Adıyy olarak geçmesine mukâbil olarak gerçekte onu öldürenin Hubeyb b. İsâf b. Anebe b. Amr b. Hadîc b. Âmir b. Cüşem b. Hâris b. Hazrec olduğu ve Hubeyb b. Adıyy'nin Bedir savaşına katılmadığı vurgulanır. Bunun bütün Meğâzî ashâbı tarafından bilindiği söylenir. İbn Hacer bu duruma bir izah getirir; iki Hubeyb'de ensârdandır ve dolayısıyla müşrikler intikam almayı düşünürken Hubeyb b. Adıyy'nin şahsından değil daha genel anlamda Ensâr'dan intikam almayı düşünmüşlerdir.²³ Hubeyb'le ilgili izah isteyen bir diğer nokta da Hubeyb'i satın alanların isimlerindeki karışıklıktır. Bazı rivâyetler onu satın alanın Ukbe b. Hâris olduğunu söylerken diğer bazıları onu satın alanın Huceyr b. Ebî İhâb olduğunu söyler. Aslında bu iki isim akrabadır. Ukbe Huceyr'in yeğenidir. Bu yüzden Huceyr, Hubeyb'i Ukbe'nin öldürülen babasının intikamı için satın almıştır.²⁴ Zeyd b. Desine ise, Safvân b. Ümeyye tarafından Bedir'de öldürülen babasının intikamı amacıyla satın alınmıştır.²⁵ Buraya kadar anlattıklarımızdan anlaşılabilir ki; Bu hâdisenin sebeplerinden bir tanesi de müşriklerin Müslümanlara karşı güttüğü kan davasıdır.

18 el-Buhârî, 64/28; Zührî, *Merviyât*, 416.

19 İbn Hacer, Hâfiz Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî (ö. 852/1449), *Fethu'l Bâri fi Şerh-i Sahihî'l-Buhârî*, Dârü'r-Reyyân li't-Türâs, Kahire 1987, VII/444.

20 Zührî, Muhammed b. Şihâb (ö. 124/742), *Meğâzî en-Nebeviyye* (nşr. Süheyl Zekkâr), Dârü'l-Fikr, Dimaşk 1981, 69

21 İbn İshâk 373; Vâkıdî I/356; Zührî, *Merviyât*, 419.

22 Müsâ b. Ukbe, 202; Urve, 176; Zührî, *Merviyât*, 419.

23 İbn Hacer, *Feth*, VII/441.

24 Vâkıdî, I/357.

25 Urve, 177; Makrîzî, I/186; Vâkıdî, I/361-362.

6. Hâdisede Yer Alan Sahabiler

Bu hâdiseye katılanların sayısı ile ilgili iki farklı rivâyet bulunmaktadır. İlk dönem tarihçilerden Mûsâ b. Ukbe ile İbn İshâk katılan sahâbîlerin altı kişi olduklarını,²⁶ Zührî ise yedi veya on kişi olduklarını söyler.²⁷ Sonraki tarihçiler ve hadisçilerin de farklı bir rakam verdiklerine şahit olmamaktayız. Katılanların isimleri İbn İshâk ve Mûsâ b. Ukbe rivâyetlerinde; Âsım b. Sâbit, Mersed b. Ebî Mersed el-Ğanevî, Hubeyb b. Adıyy, Zeyd b. Desine, Abdullah b. Târik, Hâlid b. Bükeyr el-Leysî olarak geçer.²⁸ Bu isimlere ilave olarak Zührî, Muattib b. Ubeyd'in ismini de hâdiseye katılanların arasında zikreder.²⁹

Seriyyenin komutanı Zührî'ye göre Âsım b. Sâbit iken İbn İshâk'a göre Mersed b. Ebî Mersed el-Ğanevî'dir.³⁰ Sonraki tarihçiler de bu iki isimden birinin komutan olduğunu kabul etmektedir.

7. Hâdisenin Seyri

İlk dönem Meğâzî ravilerinden Urve rivâyetlerine göre Recî' hâdisesi şöyle cereyân etti; Allah Resûlü Recî' ashâbını Kureysî'yi takip etmek amacıyla Necid'e doğru yolladı. Necid bölgesinde Recî' denilen yere ulaştıklarında Hüzeyl'lilerden Lihyân oğulları yollarını kesti. Âsım b. Sâbit onlarla mücadele ederek şehit oldu. Âsım b. Sâbit'in cesedini Mekkelilere satmak istediler ancak Allah Teâlâ yüzlerine saldıran ve onları sokan bir arı topluluğu gönderdi neticede Âsım b. Sâbit'in başını kesmeye muvaffak olamadılar. Müşrikler bir avuç sahâbe topluluğunu kuşattıklarında Âsım b. Sâbit (künyesi Ebû Süleymân) şöyle dedi:

"Bana ne olmuş ki, ben güçlüyüm ve okçuyum, yayım ise sağlam, kirişi de güçlüdür.

Yayımların üzerinden ok kayıp uçuverir, zâten ölüm hak, yaşamak ise bâtıldır.

Allah'ın takdîr ettiği şey kişiye gelip inecektir, kişi sonunda zâten O'na varacaktır.

Şâyet ben sizinle vuruşmazsam anam çocuğunu yitirsin!"

"Ok yontan bir adam olan Ebû Süleymân'ın oku yanan bir ateş gibi kavistir,

Süratli develer gelip oturdular, kalkanım sırf öküz derisindedir,

Ben ise Muhammed'e nâzil olana inanmışım bir kere..."

"Ebû Süleymân ve benim gibiler iyi ok atıcıdır, benim kavmim şerefli bir kavimdir."³¹

26 İbn İshâk, 371; Mûsâ b. Ukbe, 204

27 Zührî, *Merviyât*, 413-417; Buhârî, 3989.

28 İbn İshâk, 371-372; Mûsâ b. Ukbe, 201.

29 Zührî, *Merviyât*, 417.

30 İbn İshâk 371; Zührî, *Merviyât*, 417.

31 İbn İshâk, 372; İbn Hişâm, III/170.

Hubeyb b. Adıyy ve Zeyd b. Desine ise bir dağa çıkarak korunmak istediler. Lihyânlılar onları yakalamaya muvaffak olamayınca öldürmeyeceklerine dair emân verdiler. Hubeyb ve Zeyd bunun üzerine inerek onlara teslim oldular. Lihyânlılar onları bağlayıp Mekke'ye satmak için götürdüler.

Hubeyb'î Ukbe b. Hâris ve ondan intikam almak isteyen bir grup satın aldı. Bunların içerisinde Safvân b. Ümeyye de vardır. Neticede Ukbe b. Hâris'in evinde Hubeyb'î hapsedtiler. Hubeyb bir müddet orada kaldı. Yemeğini Ukbe ailesinden bir kadın götürüyordu. Hubeyb; "idamım yaklaştığında bana haber ver" diye o kadına söylemişti. Nitekim o gün gelip çattığında kadın durumu Hubeyb'e haber verdi. Hubeyb beden temizliği yapmak için kadından bir ustura istedi. Kadın usturayı yolladı. Bir gaflet anında çocuğun biri Hubeyb'in yanına girdi ve Hubeyb elinde ustura olduğu halde çocuğu elinden tuttu ve Allah bana size karşı fırsat verdi mi? dedi. Sonra da kötü bir niyeti olmadığını söyleyerek usturayı kadına geri verdi. Mekkeliler onu Ten'im bölgesine götürdüler. Onu orada çarمیha çektiler. Hubeyb'î Bedir'de öldürülen babaları Hâris b. Âmir'in intikamı amacıyla şehit ettiler. Hubeyb öldürülmeden önce iki rekât namaz kılmak için onlardan izin istedi. Ona izin verdiler. O da kısa olarak iki rekât namaz kıldı. "Ölüm korkusuyla uzatıyor demeyesiniz diye böyle kısa kıldım" dedi. Sonra duâ etti ve "Allah'ım! Allah Resûlüne selâm söylemek için bir elçi bulamıyorum sadece düşman yüzler görüyorum sen benim selâmımı Resûlüne ilet" dedi. Cebrâil selâmı Allah Resûlüne ilette. Çarمیha çekilirken Hubeyb duâ ediyordu. Hubeyb'î Bedir'de babaları öldürülen çocukları şehit etti. Ona şöyle bağırdılar; "Muhammed'in şimdi senin yerinde olmasını ister misin?" O; "Hayır, asla! Onun ayağına bir dikenin batmasına bile razı olmam" dedi. Hubeyb çarمیha kaldırılırken bir şiir de söylemiştir. Hubeyb'in cesedini Amr b. Ümeyye el-Damrî defnetmiştir.

Mekke'de müşrikler tarafından idam edilmek istenen Hubeyb şu mısraları mırıldanır:

"Bütün gruplar etrafımda toplanıp kabilelerini de çağırdılar,

Hepsi bana düşmanlık gösteriyor ve bana karşı davranıyorlar, çünkü ben bağa vurulmuşum,

Onlar oğullarını ve kadınlarını toplayarak gelmişler, sağlam, uzun bir ağaca yaklaştırdım,

Garipliğimi ve hüznümü ancak Allah'a şikâyet edebilirim, bu gürûhun yere yıkıldığım andaki başıma üşüşmelerini de Allah'a şikâyet ederim,

Ey arşın sahibi! Bana yapmak istedikleri şey hususunda bana sabır ver! Etlerimi lime lime ettiler ve ümitlerim artık tükendi,

Bunlar Allah'ın takdiryledir, şâyet O dilerse kesilmiş kalan âzâlarımı mübarek kılar,

Beni küfre tekrar dönmek ile ölmek arasında seçim yapmaya ittiler, hâlbuki benim iki gözüm korkusuzca yaşlarını döküyordu,

Benim ölümden korkum yoktur, zâten bir ölüyüm, benim asıl korkum alevli cehennem ateşidir,

Allah'a andolsun ki Müslüman olarak öleyim de cesedim Allah için nereye düşerse düşsün!

Düşmana zillet gösterecek değilim, korku da göstermem çünkü benim dönüşüm Allah'adır."

İbn Hişâm İbn İshâk'tan aktardığı bu şiirin Hubeyb'e nispetinin doğru olmadığını söyler.³² Hadis kaynakları bu şiirin "Allah'a andolsun ki Müslüman olarak öleyim de cesedim Allah için nereye düşerse düşsün! Bunlar Allah'ın takdiriyledir, şâyet O dilerse kesilmiş kalan âzâlarımı mübarek kılar" kısmını zikreder.³³

Hassân b. Sâbit Hubeyb için ağlar ve şöyle der;

"Senin gözlerine ne oldu böyle! İnci taneleri döker gibi,

Yiğitler yığıdı Hubeyb için göğsü üzerine yaşlar akıtıyor, o düşmanla karşılaştığı zaman ne korkar ne de zaafa düşer kötü ahlâkı yoktur,

Öyleyse Ey Hubeyb git! Allah sana tertemiz bir mükâfat versin! Sana hûrîler ve dostlar yanındaki ebedî Cenneti versin!

İyilik melekleri semada ufukta belirip Peygamber de size şöyle dediği zaman sizin cevabınız ve haliniz ne olacak!

Neden Allah'ın şehitini beldeler arasında fitneyi fesadı ateşleyen azgın bir adam mukâbilinde katlettiniz!"

Bir başka şiirde Hassân b. Sâbit Hubeyb'e ağlayarak şöyle der:

"Ey gözüm, senden akan yaşlarla yaş dök ve gidip dönmeyen gençlerle beraber Hubeyb'e ağla,

Bir şahine ağla ki, Ensâr nezdinde mütedil, saygın, seciyesi halis ve hoş görülüdür.

Ağaçtan bir kütük dikildi dendiğinde, gözlerim meşakkatli gözyaşlarıma teheyyüç etti, üzüldü,

Ey Benî Kuheybe'ye (zelil kimselerden kinâye) gündüz giden binekli, bana yalan olmayan meş'ûm bir vaatte bulun,

Harbin acı sütü (kötülüğü) arttı, ancak sağanın sağmasıyla kaybolup gitti,

32 İbn İshâk, 375-376; İbn Hişâm, III/176-177

33 Buhârî, 3997.

Orada Beni Neccâr'ın arslanları vardır, onları parlak kılıçlarla ve nara atan çok ordularla karşılarlar."

Yine Hassân b. Sâbit şöyle der:

"Şâyet bir diyarda dayısı Enes³⁴ olan şerefli, kahraman bir efendi, husumeti yaman, şahin gibi birisi varsa,

O zaman sen Hubeyb'i geniş bir mecliste, zindancıların ve bekçilerin rahatsız etmediği bir halde bulursun,

Seni Ten'im kabilelerdeki Udes artıkları³⁵ o yanaşmalar sevk edemedi,

Onlar sana ihânet ettiler, onlar bu meselede sözlerinde durmayan yalancılardır, sen bu vaziyette oradaki bir evde hapsolmuş bir zavallı idin."

İbn Hişâm bu şiirlerin Hassân'a nispetinin doğru olmadığını söyler. Bazı yerlerini nispetinin doğru olmamasından ve içeriğindeki galiz sözlerden dolayı almadığını söyler.³⁶

Hassân b. Sâbit Hubeyb'e yapılanlardan dolayı Huzeyl'i hicvederek şöyle der:

"Benî Amr'a kardeşlerinin başına ne geldiğini haber ver, ihânete yatkın bir adam onu satmıştır,

Onu Züheyr b. el-Ağarr ve Câmî³⁷ satmıştır, onlar hepsi birlikte günahları irtikâb eden kimselerdir,

Hem onlara emân verdiniz, emân verdikten sonra da ihânet ettiniz, böylece kemik artıklarına dadananlar ve onu yiyip bitirenler oldunuz,

Keşke Hubeyb'e onlardan aldığı emân ihânet etmeseydi, keşke Hubeyb o topluluğu tanıyabilseydi."

Müşriklerin elinde esir olan diğer sahâbi Zeyd b. Desine'yi ise Safvân b. Ümeyye babası Ümeyye b. Halef'in intikamını almak için satın aldı. Cumahilerin kölesi olan Nistâs tarafından Ten'im bölgesinde şehit edildi.³⁸

Hassân b. Sâbit'ten:

"Eğer karactersizce ihânet etmek seni mutlu ederse Recî'e gel ve Lihyân yurdunu sor,

Bir kavim emân verdikleri kimseleri yok etmek üzere aralarında ahitlemişlerse o zaman köpekler ve maymunlar insanlarla aynı seviyededir,

34 Enes el-Asamm es-Sülemî adındaki bu kimse Mut'im b. Adiy'in dayısıdır. Mut'im b. Adiy müşriklerden olup Bedir savaşında öldürülmüştür. (İbn Hişâm III/178)

35 Huceyr b. Ebî İhâb olduğu söylenir. Huceyr güttüğü kan davasından dolayı, Hubeyb'i Hüzeyloğullarından satın alıp Mekke'ye götürmüştü. (İbn Hişâm III/178)

36 İbn Hişâm, III/177-178

37 Züheyr b. el-Ağarr ve Câmî' Hubeyb'i Mekkeli müşriklere satan Huzeyl'lilerdir. (İbn Hişâm III/179)

38 Urve, 175-177.

Şâyet teke bir konuşacak olsa kalkıp onlara hitâb eder, çünkü o onların içinde bir şan ve şeref sahibidir."

Hassân b. Sâbit Hüzeyl'i hicveder;

"Hüzeyl Resûlullah'tan fuşsu helâl kılmasını istedi, böylece onlar bu istekleriyle saptılar ve isabet edemediler,³⁹

Resûllerinden ebediyen vermeyecekleri bir şeyi istediler, Arapların kınadığı bir toplum oldular,

Artık Hüzeyl'i savaş çadırındaki ikrama kimsenin dâvet ettiğini göremezsin,

Fuşsun helâl olmasını istemeleri yüzünden onlara yazıklar olsun, onlar mukaddes kitaplarda haram kılınan bir şeyi helâl kılmak istediler."⁴⁰

Hassân b. Sâbit Hüzeyl'i hicvederek;

"Ömrüme andolsun ki, Hubeyb ve Âsım'la ilgili haberler Hüzeyl'in kadrini düşürür,

Bunlar Lihyân'ın haberleridir ki o haberlerde kötüyü işlemişlerdir, Lihyân en kötü cürümleri irtikâb etmiştir,

Bir takım insanlar ellerin arkasındaki tüyler gibi, onların kendi neslinden ve içlerinden,

Onlar Recî' günü ihânet ettiler, emîn olma vasıflarını iffet ve kerem sahibi insanlar karşısında kaybettiler,

Onlar Allah elçisinin elçileriydiler böylece Hüzeyl, münker haramlardan kendini korumamış oldu,

Bir gün günahsızca, arılar tarafından korunmuş olanı öldürmeleri yüzünden mağlûbiyeti görecekler,

O mücadelecî Ebâbîl arıları (Âsım'ın) cesedine yaklaştırmadılar, o Allah şehitini büyük savaşlardan korudular!

Bir gün Hüzeyl kendi mağlûbiyetini görecek; ölülerin katledildiği yerleri ve başlarında matem tutanları,

Savletli bir savaşta biz de onları düşürürüz, kabilelere gittikleri yerlerde anlatmaya yetecek bir savaş,

Hem de Allah Resûlü'nün emriyle olacak bir savaş, artık Resûlullah basîretle Lihyân'ı tanımış, bilmiştir,

Onlar vefâyı umursamayan bir kabileciiktir, onlara saldırılsa saldırıyı bile defetmekten âcizler,

39 Hüzeyl Allah Resûlü'nden Müslüman olmaları için zinanın helâl olmasını istemişlerdi.

40 İbn İshâk, 377; İbn Hişâm III/180.

İnsanlar harp meydanını doldurduğunda onların su mecrâlarından kaçtıklarını görürsün,

Onların yurdu helâk yurdudur, onlar böyle mes'ûliyetli bir işe düşseler hayvanlar gibi görüşsüz basîretsiz kalakalırlar."

Hassân b. Sâbit Hüzeyl'i hicvederek;

"Allah Lihyân'ı zayıflatsın, onların kanları bize hâinlikle katledilen iki maktûlümüz karşılığında yetmez,

Onlar Recî' günü muhabbet ve paklıkta güvenin kardeşi olan hür bir evlâdı katlettiler,

Şâyet Recî' günü arıların koruduğu Âsım mukâbilinde hepsi beraber öldürülseler, yine de yetmezler,

Nasılda o maktûlü arılar küfrü ve zulmü zâhir olan kimselerin diyarında kendi evleri arasında korudu,

Lihyân onların en keremlisini öldürdü, Hubeyb'i de, yazıklar olsun değersiz bir şey karşılığında sattılar,

Lihyân'ın her vaziyeti uzak olsun, onların anısı değişip gitsin, adları unutulsun,

Alçaklık ve ihânette birbirini teşvik eden ve bu alçaklıkları gizli kalmayan bir kabilecik,

Onların tamamı katledilse yine şehitimizin kanını ödeyemez, bilakis onun kâtillerinin öldürülmesi yüreğime şifâdır,

Yoksa en fecî şekilde öleyim ki Hüzeyl'i sabahleyin erkenden gelen bir bulut gibi ganimetler elde ederek hem de yağma ederek korkutayım,

Allah elçisinin emriyle ki onun emri baş üstedir, Lihyân'ı kötü geceleyeceği geceler bekler,

Isınmadan geceyi geçiren kış oğlakları gibi bir topluluk Recî'e sabah baskını yapar."

Hassân b. Sâbit Hüzeyl'i hicvederek;

"Allah'a andolsun ki Hüzeyl zemzem suyunun pak mı yoksa bulanık mı olduğunu bilmez,

Hac ve umre yaptıkları zaman Hicreyn'den ve Mes'â'dan nasipleri yoktur,

Ancak onların açık kınandıkları ve ayıplarının olduğu Recî' adında yerleri vardır,

Sanki o evlere gece asılan (alınlarındaki) bir leke gibidir, Onlar Hicaz'da bağırarak tekelerdir,

Onlar zimmetlerine aldıkları Hubeyb'i aldattılar, yalanın zirvesi olan bu ahitleri ne kötüdür."

İbn Hişâm bu son beytin Ebû Zeyd el-Ensârî'den rivâyet edildiğini söyler.

Zührî küçük farklarla hâdiseyi şöyle anlatır; Adı geçen sahâbiler Mekke'nin istihbârâtı amacıyla yola çıktılar. Usfân ve Mekke arasında bir yerde Hüzeyl'lilerden Lihyân oğulları adlı bir kabile onları takriben yüz kişilik bir okçu birliğiyle takip etti. İzlerinden giden Lihyânlılar yol üzerinde hurma çekirdeklerinden onların Medineli olduğunu anladı. Sonunda onları kuşattılar. Âsım b. Sâbit; *"Ben müşriğin zimmeti altına girmem, Allah'ım durumumuzu Resûlüne haber ver"* diyerek savaştı ve şehit oldu. Daha sonra Mekkeli müşrikler Âsım'ın cesedini Lihyânlılardan satın almak istediler, çünkü o onların büyüklerinden birisini öldürmüştü, bu yüzden emîn olmak için ve hem cesedini tanımak için onun cesedinden bir parça istediler. Ancak Allah müsaade etmeyerek yabancı arılarla onun cesedini müşriklerden korudu. Hubeyb, Zeyd ve diğer bir adam⁴¹ verilen emâna teslim olarak buldukları yerden indiler. İner inmez onları yakalayıp yaylarının bağlarını çözerek onları bağladılar. Üçüncü kişi; *"bu ilk ihânettir, bana düşen şehit kardeşlerimin yoluna uymaktır"* diyerek onlara teslim olmadı. Böylece onun boynunu vurdular. Daha sonra onları Mekke'ye satmak için götürdüler. Hubeyb'i Hâris b. Âmir oğulları satın aldı. Çünkü o babaları Hâris'i Bedir savaşında öldürmüştü. Bir müddet onların yanında esir kaldı. Ta ki onu öldürmek için toplandıklarında Hâris'in kızlarının birinden beden temizliği yapmak için bir ustura aldı. Bir gaflet anında çocuğu Hubeyb'in yanına girip dizine oturdu. Hâris'in kızı bu durumdan çok korktu. Hubeyb; *"öldürmemden mi korkuyorsun Allah'a andolsun bunu yapmam"* dedi. Hâris'in kızı; *"Hubeyb'ten daha iyi bir esir görmedim, Mekke'de meyvenin olmadığı o günlerde onu, zincirlerle bağlı olduğu halde salkım salkım üzüm yerken görürdüm, bunu ancak Allah ona ikrâm ediyordu"* derdi. Sonra onu öldürmek için Harem sınırları dışına çıkardılar. Orada iki rekât namaz kıldı, bunun kılınması ilk defa Hubeyb ile sünnet olmuştur. Sonra duâ edip şiiir okudu. Ukbe b. Hâris onu şehit etmiştir.⁴²

Zührî'den bir başka rivâyet daha vardır buna göre; Adel ve Kârre'den gelen bir hey'ete Hz. Peygamber on kişilik bir dâvetçi ekibi yollamıştır. Recî'denilen mevkide sahâbileri eli kılıçlı olan saldırgan bir grup ayağa kaldırdı. Onların düşmanca tavırlarını görünce onlar da silahlarına sarıldılar. Onlar *"sizi öldürmeyi istemiyoruz sadece Mekkelilerden yana bir takım menfaatlerde sizi kullanacağız"* dediler. Âsım, Hâlid ve Muattib onların emânını kabul etmeyip savaşarak şehit oldu. Zeyd, Hubeyb ve Abdullah b. Târik onlara inanarak teslim oldular. Âsım'ın cesedini Sülâfe'ye satmak için ordan almak istediler. Arılardan dolayı yavaşamayınca onu bırakıp sonra alırlar dediler. Ancak seller onun cesedini bilinmeyen yere götürdü yine muvaffak olamadılar. Yolda Abdullah b. Târik ellerindeki bağı çözüp

41 Diğer râvilerden bu üçüncü kişinin Abdullah b. Târik olduğunu anlarız.

42 Zührî, *Merviyât*, 412-416.

onlarla savaştı, onu taş atarak katlettiler. Hubeyb ve Zeyd'i Mekke'ye getirdiler. Zeyd'i Safvân b. Ümeyye babasının intikamı için satın aldı. Huceyr b. Ebî İhâb Hubeyb'i kız kardeşinin oğlu Ukbe b. Hâris'in babasının intikamı için satın aldı. Mekkeliler esirleri katletmek için Haram ayların çıkmasını beklediler. Sonra Harem bölgesinden Hill bölgesine onları çıkarıp şehit ettiler. İkisi de ölmeden önce iki rekât namaz kıldı. Bunu ilk defa Hubeyb kılmış ve böylece sünnet olmuştur.⁴³

Mûsâ b. Ukbe birbirinden farklılık gösteren iki ayrı rivâyetle olayı anlatır. Bunlardan birincisinde Zührî ile aynı rivâyeti paylaşır. Bunda da bazı farklılıklar bulunur mesela; Âsım'ı mızrakla vurarak şehit ettiler. Hubeyb'i Harem bölgesinden Hill bölgesine çıkardılar. Hubeyb'i künyesi Ebû Sirvaa olan Ukbe b. Hâris şehit etmiştir. Allah Resûlü Recî' gazilerinin durumunun olduğu gün ashâbına haber vermiş ve şöyle demiştir; *"Allah'ın selâmı ikinizin veya senin de üzerine olsun, kardeşiniz Hubeyb'i Kureys şehit etmiştir."* Zeyd b. Desine'nin imanını sınamak için mızraklarla şehit etmişlerdir ancak bu, onun imanını ve teslimiyetini ziyadeleştirmiştir. Âsım savaşırken şiiir okumuştur. Mûsâ b. Ukbe'nin diğerinden farklılık arzeden ikinci rivâyetinde; İlk karşılaşmada onların niyetlerinin savaş olduğunu anlayan gaziler ellerine kılıçlarını alırlar ve savaş durumuna geçerler. Bunun üzerine müşrikler öldürmeyeceklerine dair yemîn edip onlara emân verirler. Hubeyb, Zeyd ve Abdullah b. Târik müşriklere teslim olurlar. Ancak Âsım b. Sâbit, Hâlid b. Bükeyr ve Mersed b. Ebî Mersed teslim olmazlar ve şehit olasıya kadar savaşır. Hüzeyl'liler teslim aldıkları üç sahâbî ile yolda Mekke'ye doğru ilerlerken Merru'z-Zahrân adı verilen mevkide Abdullah b. Târik ellerindeki bağı çözerek kurtulur. Onu taşıyarak şehit ederler. Bu ikinci rivâyette Hubeyb'i satın alanların Huceyr b. Ebî İhâb ve ailesi oldukları anlatılır. Ancak yine Hubeyb'in Hâris b. Âmir'in intikamı için öldürüldüğü söylenir.⁴⁴

İbn İshâk ise olayı şöyle anlatır: Uhud savaşından sonra Adel ve Kârre'den bir hey'et Hz. Peygamber'e gelerek; *"Ey Allah'ın Resûlü bizden Müslüman olmak isteyenler var, bize sahâbelerinden Kur'anı okumayı ve dinin emirlerini öğretecek kimseleri gönder"* diye rica ettiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber sahâbelerden altı kişiyi onlara gönderdi. Mersed b. Ebî Mersed'in seriyeye komutanı olarak tayin edilmesinden sonra Allah Resûlüne gelip dâvetçi isteyen Adel ve Kârre mensubu kimselerle beraber yola koyulan sahâbîler Recî' denilen yerde bu kimselerin ihânet etmeleri ve Hüzeyl'lilerden yardım istemeleri neticesinde baskına uğrarlar. Recî', Hicâz'da Hüzeyl'lilere ait bir suyun adıdır. Baskının Hed'e denilen yerin başında yapıldığı anlatılır. Hüzeyl'liler sahâbîlere teslim olmalarını isterler ve sizi Mekkelilere satarak bir şeyler elde etmeyi umuyoruz derler. Mersed, Hâlid ve Âsım biz müşriğin zimmetine girmeyiz diyerek savaşır ve şehit düşerler. Âsım b. Sâbit'in cesedinin satılmak istediği kimsenin Sülâfe b. Sa'd b. Şehit adında bir

43 Zührî, *Merviyât*, 416-419.

44 Mûsâ b. Ukbe, 201-205.

kadıdır. Âsım bu kadının iki oğlunu Uhud savaşında öldürmüş ve anneleri Sülâfe kafatasında şarap içmek için yemîn etmiştir. Âsım'ın cesedini Mekkelilere satmak isteyen Hüzeyl'liler yabani arılardan dolayı istediklerini yapamadılar ve akşam arılar gidince geliriz dediler. Ancak Allah bol yağmurlar göndererek Âsım'ın cesedini sellerle bilinmeyen bir yere götürmüştür. Böylece Âsım'ın "*bana müşrik eli değmesin, ben de onlara necâsetlerinden dolayı değmeyeyim*" duâsı hayatında ve ölümünden sonra kabul olmuştur. Yolda kurtulan Abdullah b. Târik taşlarla şehit edilmiş olup kabri Zahrân denilen bir mevkededir. Muâviye b. Ebî Süfyân'da Hubeyb'in öldürüldüğü ana şahitlik etmiştir. O zamanlar daha çocuktur. Hubeyb'in duâsını duyan babası Ebû Süfyân korkarak oğlu Muâviye'yi yerde yatırırsa böylece bedduâdan kurtulduğuna inanır. Câhiliye dönemi adetlerine göre bedduâdan kurtulmak için böyle yapılmalıdır. Ukbe b. Hâris Müslüman olmasından sonra Hubeyb'i kendisinin öldürmediğini söyler. Çünkü o zamanlarda daha çocuktur. O şöyle kendini savunur; "Abduddâr oğullarının kardeşi Ebû Meysere adında bir adam eline mızrağı alır ve benim elime de mızrağı kavratar ve Hubeyb'e doğru benim elimde mızrağı kabzetmiş olduğu halde ona saplar ve öldürür." Hubeyb'in öldürüldüğü ana şahitlik edenlerden biri de Saîd b. Âmir'dir. Hz. Ömer döneminde Şam vilâyetlerinden birinde vâililik yapan Saîd insanlar içinde baygınlık geçirir. Halk durumu Hz. Ömer'e şikâyet eder. Hz. Ömer bunun sebebini sorunca Saîd b. Âmir bir şeyinin olmadığını ancak Hubeyb şehit edilirken ona şahitlik ettiğini ve bedduâsını işittiğini, o anı hatırladığında bu baygınlık halinin geldiğini söyler. Bu durum Hz. Ömer'in Saîd'i daha fazla sevmesine yol açar. Konuyla ilgili rivâyet edilen şiirlerden önce Hubeyb'in öldürülüşüne katılanların isimleri yer alır. Bunlar; İkrime b. Ebû Cehil, Saîd b. Abdullah b. Ebû Kays b. Abdüvüdd, Ahnes b. Şurayk es-Sakafi, Ubeyde b. Hakîm b. Ümeyye b. Hârise b. el-Evkâs es-Sülemî, Ümeyye b. Ebû Utbe ve Hadramî oğullarıdır.⁴⁵

Vâkîdî yukardaki anlatımlara bazı ilaveler yapar, buna Hubeyb'in benim Benî Lihyân ile bağım var diyerek teslim olmak istemesini söyleyebiliriz. Vâkîdî, Âsım b. Sâbit'in müşriklerle savaşmasını romansı tarzda anlatır. Âsım'ın kafasını isteyen Sülâfe'nin Uhud'da kocası ve dört oğlu öldürülmüştür. Oğullarından ikisini (Hâris, Mûsâfi') Âsım öldürmüştür. Sülâfe, Âsım'ın kellesine yüz deve istemiştir. Âsım'ın cesedini arıların korumasından dolayı akşam almaya gelen müşrikler semada hiç yağmur alameti olmadığı halde sellerin Âsım'ın cesedini bilinmeyen bir yere götürdüğünü söylerler. Hz. Ömer Âsım'ın duâsının kabul olduğunu bildirir. Recî' ashâbından olan Muattib b. Ubeyd savaşıarak yaralanır sonra ise müşrikler yanına gelip onu şehit eder. Hubeyb ve Zeyd için Benî Lihyân'a verilen ücret farklı miktarlarla zikredilir. Katlin gerçekleştirilmesi için haram ayların çıkması beklenir. Hubeyb'e esareti boyunca nezâret eden kadın, Mâviye adında bir cariye-dir. Hubeyb, Mâviye'den üç istekte bulunur, bunlar; temiz ve tatlı bir su içebilme, putlara kesilen etlerden yememe ve korunabilme, öldürmek istedikleri zamanı

45 İbn İshâk 371-377.

öncesinden bilmedir. Ebû Süfyân Hubeyb'in bedduâsı karşısında oğlu Muâviye'yi yere atmış bu yüzden Muâviye'nin kuyruk sokumu acımış ve bir müddet bu acıdan şikâyet etmiştir. Hubeyb'in bedduâsından korkanlar anlatılır. Hatta uzun müddet bu korku Mekkeliler arasında konuşulmuştur. Hubeyb'in öldürülme esnasında müşrikler onun dininden dönmesini ve serbest bırakılacağını söylemişler, ancak Hubeyb bu teklifi reddetmiştir. Üsâme b. Zeyd Peygamberimizin Hubeyb'in selâmını alırken ki durumunu anlatır. Buna göre, Hz. Peygamber'i vahiy anındaki titreme hali bürür. Sonra *"onun üzerine de selâm olsun, şimdi Cibrîl bana onun selâmını getirdi"* demiştir. Hubeyb öldürülürken babaları Bedir'de öldürülen gençler ellerine mızrak alarak Hubeyb'e saplarlar. Bunlar kırk kişi kadardır. Çarmıhtaki yönü farklı cihete bakan Hubeyb mızrak darbeleriyle Kâbe istikametine döner. Safvân ile esir Zeyd arasındaki diyalog zikredilir. Safvân ona acır ve putlara kesilen etleri yiyemediği için ona alternatif yiyecek olarak süt ikram eder. Zeyd ile Hubeyb aynı günde şehit edilir birbirlerine sabrı tavsiye ederler. Zeyd'e de Hubeyb'e yaptıkları teklifi yaparlar ancak o kabul etmez.⁴⁶

Bu şekilde Recî' hâdisesini ilk dönem kaynaklarını nazara alarak arz etmeye çalıştık. Anlatımlarda fazla farklılıkların olmaması sebebiyle genellikle ilk dönem kaynaklarının hâdiseyi nasıl naklettiklerini göstermeye çalıştık. Görüldüğü gibi hâdisi küçük farklarla anlatılmıştır. Sonraki dönemlerde yazılan kaynaklardaki bazı ilavelerin sıhhati tabii ki düşündürücüdür. Bu siyer kaynaklarında bu tür ilavelerin arttığı göze çarpmaktadır.⁴⁷

Hâdisenin seyri için güzel bir sonsöz niteliği taşıyan Hassân b. Sâbit'in şiiiri ile bu bölümü sonlandıralım. Hassân b. Sâbit, Hubeyb ve arkadaşlarına ağlayarak şöyle der;

"Recî' gününde birbiri ardınca giden o kimselere Allah senâda bulunsun, onlara böylece ikram edildi ve sevâba nâil oldular,

Seriyyenin komutanı ve emiri Mersed idi, imamları İbnu'l-Bükeyr idi, Hubeyb,

İbn Tânk, İbn Desine onlardan idi, geldi onlara yazılmış ölüm çattı,

Recî' mevkiinde şehit edilen Âsım yüce sevapları kazanan en kazançlı oldu,

O onlara boyun eğmeyi reddetti, ölene dek savaşmayı ve sevâba nâil olmayı necîb olarak şehit olmayı arzuladı."

İbn Hişâm bu şiiirin Hassân'a nispetinin çoğu ehl-i ilim tarafından kabul edilmediğini bildirir.⁴⁸

46 Vâkidi, I/354-363.

47 Şâmi, Muhammed b. Yûsuf es-Sâlihî (ö. 942/1536), *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd fî Sîret-i Hayri'l-İbâd*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Lübnan 1997, VI/45.

48 İbn İshâk, 378; İbn Hişâm, III/180-183.

8. Hâdisenin Sonuçları

Amr b. Ümeyye Seriyyesi

Amr b. Ümeyye Hz. Peygamber'e suikast düzenlemiş olan Ebû Süfyân'ı öldürmek ve Recî' baskınından sonra Mekkeliler'ce çarmıha gerilen Hubeyb b. Adînin cesedini asıldığı yerden indirmek üzere, hicretin 4. Yılında Cebbâr b. Sahr el-Ensârî (veya Seleme b. Eslem) ile birlikte Mekke'ye gönderildi. Mekkeliler onu tanıyıp peşine düşünce arkadaşıyla bir mağaraya saklandı. Ertesi gün şehre gizlice girip Hubeyb'in cesedini çarmıhtan indirdi, karşısına çıkanlardan üçünü öldürdü. Mekkeliler bir casusu da esir alarak Medine'ye döndü. Hz. Peygamber yaptıklarını kendisinden öğrenince memnun olmuş ve ona duâ etmiştir.⁴⁹

Bu seriyyenin tarihi Hubeyb'in hemen katledilmesinden sonradır. Bu da 4. Senenin sonuna rastlar. Belâzürî ve İbn Sa'd bu seriyye ile ilgili farklı tarihler vermektedir. Oysa çoğu tarihçiler seriyyenin hicrî 4. senede gerçekleştiğini ifade eder.⁵⁰

Bazı siyer kaynakları Hubeyb'in çarmıhta asılı olan cesedini Zübeyr b. Avvâm ile Mikdâd b. Esved'in indirdiğini rivâyet eder. Meselâ; Sübülü'l-Hüdâ'da şöyle geçer; *"Ebû Yûsuf Letâif adlı kitabında Dahhâk'tan rivâyet ediyor ki; Hubeyb'i çarmıhtan indirenler Mikdâd ile Zübeyr idiler. Çarmıhtan indirdiklerinde müşrikler fark edip peşlerinden gelirler onlarda Hubeyb'i bırakırlar onu yer yutar bu yüzden Hubeyb'e -belîu'l-ard- derler."* Bununla beraber kitabın müellifi Şâmî, Amr b. Ümeyye ile ilgili olayı inkâr etmez onu da anlatır.⁵¹ Bununla ilgili yakın anlatımlar da mevcuttur.⁵²

Benî Lihyân Gazvesi

Bu hâdiseler hicretin 6. Yılı Rebülevvel ayında gerçekleşti. (Temmuz-Ağustos 627) Hz. Peygamber gerek Recî' hâdisesi ve sonrasında gerçekleşen Bi'r-i Maüne hâdisesinde katledilen ashâbının intikamını amaçlamıştır. Zâten Hüzeyl boyları hep Kureyş müşrikleriyle ittifak halinde olmuş Müslümanlara düşmanca tavırlar sergilemiştir. Bi'r-i Maüne hâdisesinde de Benî Lihyân rol oynamış kurrâ adlı sahâbilerin şehit olmasına sebep olmuşlardır.⁵³

Hiz. Peygamber Recî' hâdisesinin intikamı amacıyla *"Benî Lihyân Gazvesi"* adı verilen bir sefer düzenledi. Ancak onun 200 sahâbi ile birlikte gelişini önceden haber alan Lihyânoğulları dağlara çekildiler ve topraklarında iki gün kalan Resûlullah geri döndü.⁵⁴

49 Mustafa Fayda, "Amr b. Ümeyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1991, III/ 94-95.

50 Elşat Mahmudov, *Sebepleri ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamber'in Savaşları*, ISAM, İstanbul 2010, 374-375.

51 Şâmî, VI/45.

52 Halebî, Ali b. Burhâneddin (ö. 1044/1635), *İnsânu'l-Uyûn fî Stretî'l-Emîni'l-Me'mûn*, Mısır, 1932, III/333; Diyarbekrî, Hüseyin b. Muhammed b. Hasan (ö. 995/1582), *Tarih-i Hamîs fî Ahvâl-i Enfesi'n-Nefis*, Müessesetü'ş-Şa'bân, Lübnan, I/451.

53 Elşat Mahmudov, *Hiz. Peygamber'in Savaşları*, 355-358.

54 Nasuhi Ünal Karaarslan, "Hüzeyl", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1999, XIX/ 71.

9. Hâdiseye İlişkilendirilen Âyetler

Recî' hâdisesi gerçekleşikten sonra münafıklardan biri şehit edilen sahâbiler hakkında şöyle dedi: "Bu meczuplara yazık oldu! Ne aileleriyle oturup güzel bir hayat yaşayabildiler, ne de gidip dostlarının (Nebîlerinin) tebliğini ulaştırabildiler! Bunun üzerine Allah Bakara sûresinin 204. ila 207. âyetlerini indirdi. Bu âyette Allah şöyle buyurur: "İnsanlardan öylesi vardır ki, dünya hayatına ilişkin sözleri senin hoşuna gider. Bir de kalbindekine (sözünün özüne uyduğuna) Allah'ı şahit tutar. Hâlbuki o düşmanlıkta en amansız olandır."⁵⁵ "O, (senin yanından) ayrılınca yeryüzünde bozgunculuk yapmağa, ekin ve nesli yok etmeye çalışır. Allah ise bozgunculuğu sevmez."⁵⁶ Ona Allah'tan kork denildiği zaman gururu onu daha da günaha sürükler. Artık böylesinin hakkından cehennem gelir. O ne kötü yataktır!"⁵⁷ İnsanlardan öylesi de vardır ki, Allah'ın rızasını kazanmak için kendini feda eder. Allah kullarına çok şefkatlidir."⁵⁸ İbn Abbâs'a dayandırılan bu nüzûl sebebi İbn İshâk'ın Sîre'sinin muhakkiki Ahmed Ferîd el-Mezîdî tarafından zayıf görülmüştür.⁵⁹ Tefsircilerin bu âyetlerin nüzûlü ile ilgili farklı değerlendirmeleri vardır. Buna göre 204. âyet Ahnes b. Şurayk hakkında 207. âyette Suheyb b. Sinân hakkında nâzil olmuştur. Bu iki şahısta Recî' hâdisesi ile ilgili şahıslar değildir.⁶⁰

10. Hâdiseye İlgili Edebî Literatür

Bu hâdiseye ile ilgili İbn İshâk'ın Sîre adlı kitabında olayın kahramanlarına nispet edilen bazı şiirler vardır. İbn İshâk'ın Sîre'sini büyük ölçüde kendisiyle bildiğimiz İbn Hişâm'ın Sîre'sinde de aynı şiirler bulunur. İbn Hişâm bazı şiirler hakkında gerek müfredâtıyla gerekse de şiirin nispetiyle ilgili bir takım yorumlar da bulunur. Bu tarz şiirler, o zamanki Arap toplumunda gündemi haber veren medyaya benzetilebilir. Şiirlerle anlatılan kıssalar nesilden nesile anonim halde aktarılır.

Siyer alanında meğâzî türü hâdiseler dilimize aktarılırken genelde edebî literatüre pek değinilmez. Bu yüzden biz bu çalışmamızda şiirleri dilimize tercüme ettik. Bu şekilde hâdiseye etrafında bazı bilgileri daha da netleştirmiş olduk. Şiirleri hâdiseye bütünleşmesi için seyrinin anlatıldığı bölümde zikrettik.

11. Hâdiseye İlgili Ahlâki-Fikhî Meseleler

Müşriklerden emân almanın veya şehâdeti arzulamanın câiz olması; buna Hubeyb, Zeyd ve Abdullah b. Târik'in müşriklerin emân vermelerine icâbet etmeleri işaret etmektedir. Bir kimse çaresiz duruma düştüğünde şehitlikten

55 Bakara, 204

56 Bakara, 205

57 Bakara, 206

58 Bakara, 207

59 İbn İshâk, 373

60 Suyûtî, Celâleddin Ebû'l-Fazl Abdurrahmân bin Kemâleddin Ebî Bekr bin Muhammed el-Huzayrî (ö. 911/1505) *Lübâbu'n-Nukûl fî Esbâbi'n-Nüzûl*, Müessesetü'r-Reyyân, Lübnan, 2010, 87.

hayatta kalmayı isteyip esareti kabul edebilir. Buna mukâbil Âsım b. Sâbit ve arkadaşları gibi şehitliği de arzulayabilir. Âsım ve arkadaşları, ben müşriğin zimmetini kabul etmem demişler ve kanlarının son damlasına kadar savaşmış şehit olmuşlardı.⁶¹

Kerâmetin vukû' bulabileceği: Hubeyb'in Mekke'de esir iken odasında üzüm salkımlarının olduğu ve onlardan yediği rivâyet edilir. Buna şahit olan kadın Hubeyb'in hayırlı bir esir olduğundan bahseder ve "böyle bir esir görmedim" diyerek itirafta bulunur. Üzüm salkımıyla beslenmesinin ancak Allah'ın ona verdiği bir rızık olduğunu söyler. Mekke ikliminde yetişmeyen meyvelerin odasında olması Hubeyb'in Allah tarafından inâyete mazhar olduğunun emâresidir.⁶² Yine Hubeyb öldürülmeden az önce "bizim bu vaziyetimizi Hz. Peygamber'e haber verecek kimse yok Allah'ım sen haber ver, selâmımızı ona ilet" demiştir. Hz. Peygamber Medine'den Hubeyb'in selâmını almıştır.⁶³ Âsım'ın cesedinin arılar tarafından korunması da buna benzer. Âsım'ın cesedine müşrik eli değmemesine dair Rabbine yaptığı duâsı vardı.⁶⁴

Güvenilir insan olma; Hubeyb, müşriklerden intikam alma imkânı elde etmişti. Elindeki ustura ile yanına gelen küçük çocuğu öldürebilir ya da rehin alabilirdi. Ancak imanı buna müsaade etmemiştir.⁶⁵

İdam olacak bir kimsenin idam öncesi iki rekât namaz kılması; Hubeyb çarımha çekilmeden az önce bunu ilk defa uygulamıştır. Sünnet bir kısmı da Hz. Peygamber'in onayladığı (takrîr) fiillerdir. Bu yüzden Hubeyb'in iki rekât namaz kılması idama maruz kalanların uygulayabileceği bir sünnettir.⁶⁶

Zalimlere bedduânın câiz oluşu; Hubeyb, şehit olmazdan az evvel şu kelimeleri mırıldanmıştır; "Allahım! Onları tek tek say (bu zulümlerini unutma), onları bozguna uğramış, dağılmış şekilde katlet, onlardan hiç kimseyi yeryüzünde bırakma!"⁶⁷

Müslüman tavrındaki ihlâs; Hubeyb ölmeden önce müşriklerden iki rekât namaz kılması için müsaade etmelerini istemiş ve namazını ölüm korkusuyla uzattı demesinler diye sadece iki rekât kılmış daha fazlasını arzulağı halde bunu yapmamıştır.⁶⁸

Hz. Peygamber sevgisi; Zeyd şehit edilirken Ebû Süfyân gelir ve "senin yerinde Muhammed'in olmasını ve sen şimdi çocuklarınla beraber olmayı ister miydin?" sorusunu sorar. Zeyd; "Hayır, asla! Onun ayağına bir dikenin batmasına bile razı

61 İbn İshâk, 372.

62 Zührî, *Mervîyyât*, 415; Kastallânî, *Mevâhib*, I/219; Şâmî, VI/63.

63 Müsâ b. Ukbe 203.

64 İbn İshâk, 373.

65 Zührî, *Mervîyyât*, 415.

66 İbn İshâk, 373.

67 İbn İshâk, 373-374.

68 İbn İshâk, 373.

olmam” diye cevap verir. Ebû Süfyân aldığı bu cevap karşısında “*Muhammed’in ashâbını sevdiği gibi kimsenin kimseyi sevdiğini görmedim*” diye itirafta bulunmuştur.⁶⁹ Urve ve Mûsâ b. Ukbe, bu hâdiseyi Zeyd için değil Hubeyb için anlatır.⁷⁰

Kunût; Hz. Peygamber Recî’ ve Bî’-i Maûne facialarının akabinde ihânet eden kabilelere namazda kunûta kalkarak bedduâda bulunmuştur. Bu hâdiselerle alakalı kunût duâsının keyfiyeti şöyledir; Sabah namazının ikinci rekâtının rûkûundan sonra secdeye varmadan eller kaldırılır ve zulme uğrayan uğramayan tüm Müslümanlara duâ, kâfirlere ve zalimlere de bedduâ edilir.⁷¹ Kunût diğer namazlarda da yapılabilir. Bu, amelî mezheplerde küçük farklarla uygulanmaktadır. Kitlık, salgın hastalık, düşman saldırısı gibi umumî felâket zamanlarında da kunût duâsı okunması fakihlerin çoğuna göre meşrûdur. Hatta bazı fakihler kunûtun sadece böyle zamanlara mahsûs olduğunu söylemekte, İbn Kayyim el-Cevziyye (Zâdü’l-me’âd, 1,273) ve Şevkânî de (Neylü’l-evtâr, II, 384-391) bu görüşü tercih etmektedir. Bu gibi durumlarda kunûtun hangi namazlarda ve nerede okunacağı da tartışılmış, Hanefî ve Hanbelîler sabah namazının farzının ikinci rekâtında, Şâfiîler ise bütün farz namazların son rekâtında rûkûdan sonra yapılacağına hükmetmişlerdir.⁷²

Kunût duâsı ile ilgili rivâyetler her ne kadar Bî’-i Maûne hâdisesi sonrası için zikredilse de Recî’ ve Bî’-i Maûne hâdiselerinin ikisini de kapsamı içine alır. Hz. Peygamber Ri’l, Zekvân, Usayye, Benî Lihyân gibi kabilelerin yanı sıra bazı müşriklerin isimlerini de anarak bedduâ etmiştir. Bu zikredilen kabilelerin içinde Recî’ hâdisesinde ihânetin başı olan Benî Lihyân zikredilmiştir. Benî Lihyân’ın iki hâdisede de müsebbib olması kunûtun her iki hâdiseye ile alakalı olduğunu gösterir. Bu bedduâ bir ay veya on beş gün boyunca devam etmiştir, sonrasında Hz. Peygamber bedduâ etmeyi terk etmiştir. Buradan yola çıkarak bazı müçtehitler kunûtun sadece Müslümanların musibete uğrayacağı zamanlarda (nevâzil) yapılacağı içtihadında bulunmuşlardır. Meğâzî kitapları Hz. Peygamber’in kunûtu bırakmasında Âl-i İmrân Sûresinin 128. âyetinin nâzil olmasını zikrederler. Bu âyette; “*Bu işte senin yapacağın bir şey yoktur. Allah, ya tövbelerini kabul edip onları affeder, ya da zalim olduklarından dolayı onlara azap eder*” buyrulmaktadır.⁷³

12. Sonuç

Uhud savaşı sonrası Necid Arap kabileleri bazı çıkarları uğruna zayıf düştüğüne inandıkları Müslümanları bir takım hilelerle ihanete uğratmak istemişlerdir. Recî’ ve Bî’-i Maûne gibi hâdiselerde kısmen muvaffak olmuş olsalar da Hz. Peygamber

69 İbn Sa’d, Muhammed (ö. 230/845), *Tabakât*, Mektebetü’l-Hancı, Kahire 2001, II/53.

70 Mûsâ b. Ukbe, 203; Urve, 177; Vâkıdî, I/360.

71 Buhârî, 56/170, 64/28.

72 Muhsin Koçak, “Kunût”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ankara 2012, XXVI/ 380.

73 Urve 180; Süyûtî, *Lübâbu’n-Nukûl*, 121.

bu şer odaklarına bir bir karşılık vermiştir. Gerek bir takım kindarlıklardan kaynaklı gerekse de bazı çıkarlar uğruna yapılmış bu ihanet, Benî Lihyân tarafından kışkırtılmış Adel ve Kârre adlı iki boy tarafından tertiplenmiştir. Bunlar Medine'ye gelerek Müslüman olduklarını bildirmişler ve Hz. Peygamber'den dâvetçi talep etmişlerdir. Hz. Peygamber ilgili sahâbileri göndermiş ancak Recî' kuyusu yakınlarında ihanete uğramışlardır. Şehit olan sahâbilerin ardından kalan sahâbileri intikam amaçlı Mekke'li müşriklere satmışlardır. Mekke'de çileli bir hayat yaşayan Zeyd ve Hubeyb haram ayların çıkmasından sonra çarmlıya çekilerek şehit edilmişlerdir. Bu hâdisede içinde destansı bir mücadeleye ve acı hikâyelere tanık olmaktadır. Bu ibretli hikâyeler Hassân b. Sâbit gibi dönem şairleri tarafından şiirleştirilmiş adeta "eyyâmu'l-Arab" niteliğinde nesilden nesile aktarılmıştır. Hz. Peygamber bu hâdiseyi duyar duymaz ilgili kabilelere bir ay boyunca bedduâda bulunmuş, bir takım seriyye ve gazvelerle Necid bölgesine seferler düzenlemiştir.

Ekler ve Haritalar

- EK 1: Recî' Hâdisesi Bilgi Şeması,⁷⁴
- EK 2: Abdullah b. Üneys Seriyyesi,
- EK 3: Recî' Seriyyesi,
- EK 4: Amr b. Ümeyye ed-Damrî Seriyyesi,
- EK 5: Benû Lihyân Gazvesi,⁷⁵
- EK 6: Hicrî 4. Yılın Gazveleri.⁷⁶

74 Araştırmacı.

75 Şevki Ebû Halil, *Atlas es-Sîre'n-Nebeviyye, Dâru'l-Fikr*, Dimeşk, 2003, 126-127-159-144.

76 Sâmi b. Abdullah el-Mağlûs, *Atlasu't-Tarihî li-Sîreti'r-Resûl*, Riyâd 2004, 169.

Ek 1. Recî' Hâdisesi Şeması

İlk Dönem Kaynaklar	Sebebi	Katılanların Sayısı	Komutanı	Katılanların Adları
Urve	İstihbârat	6	-	Hubeyb b. Adıyy, Âsım b. Sâbit, Zeyd b. Desine
Zühri	İstihbârat	7	Âsım b. Sâbit	Hubeyb b. Adıyy, Âsım b. Sâbit, Zeyd b. Ed-Desine
Mûsâ	İstihbârat	4 (metinden çıkan)	-	Âsım b. Sâbit, Mersed b. Ebî Mersed, Hubeyb b. Adıyy, Zeyd b. Desine, Abdullah b. Târik, Halid b. Bükeyr el-Leysi.
İbn İshâk	Dâvet	6	Mersed b. Ebî Mersed	Mersed b. Ebî Mersed, Halid b. Bükeyr el-Leysi, Âsım b. Sâbit, Hubeyb b. Adıyy, Zeyd b. Ed-Desine, Abdullah b. Târik

Şehitlerin Durumu	Urve	Zühri	Mûsâ	İbn İshâk
Âsım b. Sâbit	İlk anda savaşıarak şehit oldu. Yabani arılar cesedini himaye etti.	Müşriklerin büyüklerini öldürdüğü için Mekkelilere satılmak istenir.	Mızrakla şehit edildi.	Sülâfe adındaki kadın oğullarının intikamı için kafatasında şarap içmek için yemin eder.
Mersed b. Mersed el-Ğanevî	-	-	Âsım la beraber çarpıştı ve şehit oldular.	Âsım la aynı kaderi paylaştılar.

Ek 1. Devamı

Hâlid b. el-Bükeyr	-	-	-	Âsımla beraber çarpıştılar ve şehit oldular.	Âsımla aynı kaderi paylaştılar.
Abdullah b. Târik	-	Adımı söylemese de onun rivayetine benzeyen bir şahıstan bahseder.	Mekke'ye gidilirken Merri Zahrân'da müşriklerle mücadeleye girişip şehit edildi.	Zahrân'da yolda gidilirken şehit edildi.	
Zeyd b. ed-Desine	Safvân b. Ümeyye babası Ümeyye'nin intikamı için satın aldı. Köle Nistâs öldürdü. Amr defnetti.	-	Urve'nin rivayetiyle aynıdır.	Ten'im'de Ebu Süfyan'ın " <i>Muhammed'in senin yerinde olmasını istermiydin?</i> " sözleri...	
Hubeyb b. Adiy	Ukbe b. Hâris babası Hâris'in intikamı için satın aldı ve öldürmeyi üstlendi. Hubeyb çarımhta Peygamberimizle selamlaştı.	Ukbe b. Hâris öldürdü. Şehadet anındaki nafile namaz meşrû hale geldi.	Hüceyr b. Ebî İhâb âilesi veya Hâris oğulları satın aldı. Peygamberimizle selamlaştı.	Muâviye b. Ebî Süfyan'ın gördükleri. Ukbe b. Hâris: " <i>Hubeyb'i ben öldürmedim</i> ".	

Ek 2. Abdullah B. Üneys Seriyesi

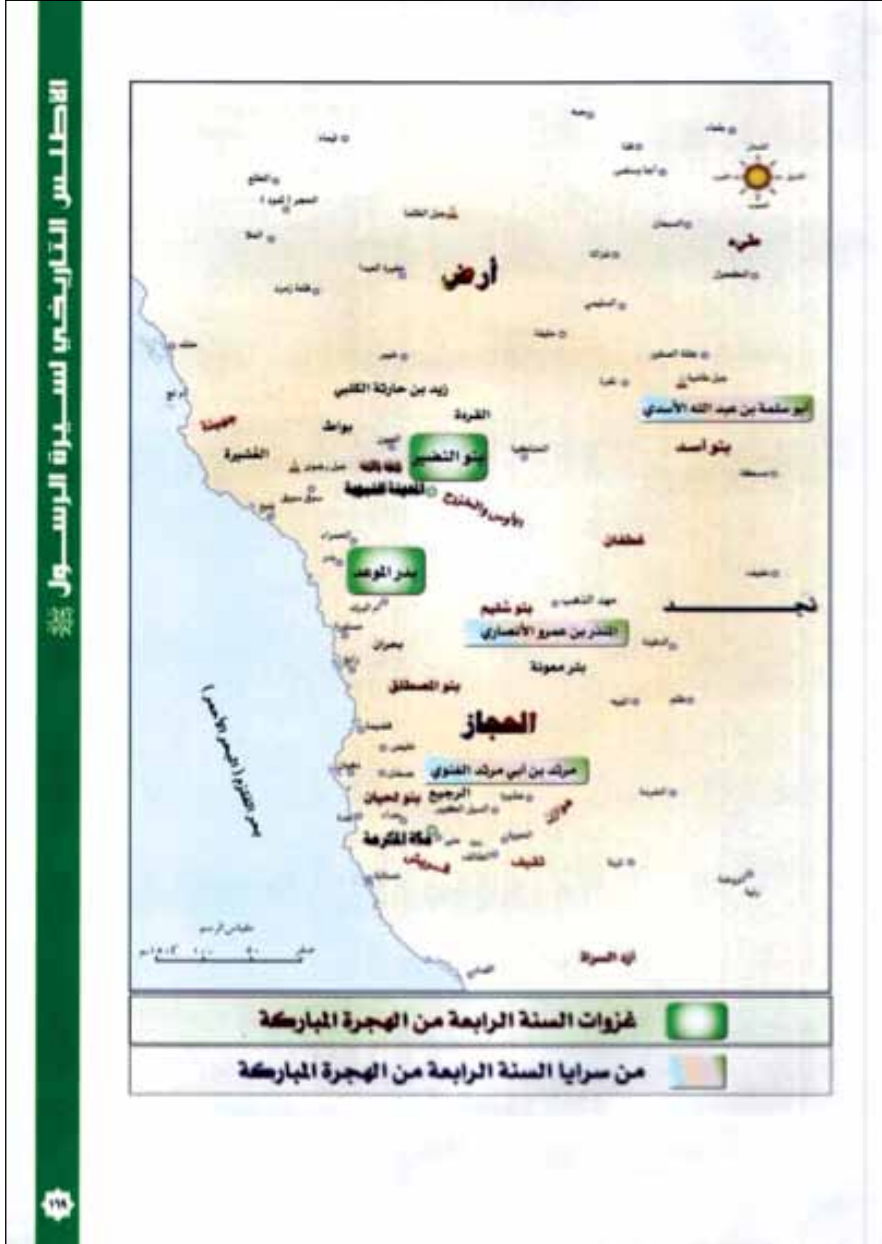
Ek 3. Recî' Seriyesi

Ek 5. Benî Lihyân Gazvesi

Ek 6. Hicri 4. Yılın Gazveleri

Kaynakça

- Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî (211/817), *Musannef*, el-Meclisu'l-İlmî, Lübnan, 1972.
- Algül, Hüseyin, "Gazve", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1996.
- Buhârî, Muhammed b. İsmâil (ö. 256/870), *el-Câmiu's-Sahîh*, Kahire 1978.
- Diyarbakırî, Hüseyin b. Muhammed b. Hasan (ö. 995/1582), *Târih-i Hamîs fi Ahvâl-i Enfes-i Nefs*, Müesseseti'ş-Şa'bân, Lübnan, ts.
- Fayda, Mustafa, "Amr b. Ümeyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1991.
- Halebî, Ali b. Burhâneddin (ö. 1044/1635), *İnsânu'l-Uyûn fi Sireti'l-Emîni'l-Me'mûn*, 1932.
- Hamidullah, Muhammed (ö. 1423/2002), *İslâm Peygamberi* (çev. Salih Tuğ), İmaj Yayınları, Ankara, 2003.
- İbn Hacer, Hâfız Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî (ö. 852/1449), *Fethu'l-Bârî fi Şerh-i Sahîhi'l-Buhârî*, Dâru'r-Reyyân li't-Türâs, Kahire 1987.
- İbn Hişâm, Abdülmelik (ö. 218/833), *Sîre*, (Nşr. Mustafa Sakkâ, İbrâhîm Ebyârî, Abdülhâfız Şelebî), Lübnan, ts.
- İbn İshâk (ö. 150/767), Muhammed b. İshâk, *Sîre*, (Nşr. Ahmed Ferid el-Mezîdî), Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Lübnan 2009.
- İbn Sa'd, Muhammed (ö. 230/845), *Tabakât*, Mektebetü'l-Hancı, Kahire 2001.
- Kapar, Mehmet Ali, "Eyyâmü'l Arab", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1995.
- Karaarslan, Nasuhi Ünal, "Hüzeyl", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1999.
- Kastallânî, Ahmed b. Muhammed (ö. 923/1517), *Mevâhibü'l-Ledünniyye*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Lübnan 1996.
- Koçak, Muhsin, "Kunût", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ankara 2012.
- Küçükaşçı, Mustafa Sabri, "Recî'", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2007.
- Mahmudov, Elşat, *Sebepleri ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamber'in Savaşları*, İSAM, İstanbul 2010.
- Makrizî, Takiyyüddin Ahmed b. Ali (ö. 845/1442), *İmtâu'l-Esmâ'*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Lübnan, 1999.
- Mûsâ B. Ukbe (ö. 141/758), *Meğâzî*, (Nşr. Muhammed Bakış Ebû Mâlik), Fas 1994.
- Özdemir, Serdar, "Seriyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2009.
- Sâmî b. Abdullah el-Mağlûs, *Atlasu't-Tarihi li-Sireti'r-Resûl*, Riyâd 2004.
- Süyûtî, Celâleddin Ebû'l-Fazl Abdurrahmân bin Kemaleddin Ebî Bekr bin Muhammed el-Huzayrî (ö. 911/1505) *Lübâbu'n-Nukûl fi Esbâbi'n-Nüzûl*, Müessesetü'r-Reyyân, Lübnan, 2010.
- Şâmî, Muhammed b. Yûsuf es-Sâlihî (ö. 942/1536), *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd fi Siret-i Hayri'l-İbâd*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Lübnan 1997.
- Şevki Ebû Halîl, *Atlas es-Sîre'n-Nebeviyye*, Dâru'l-Fikr, Dimeşk, 2003.
- Urve B. Zübeyr (ö. 94/713), *Meğâzî*, (nşr. Muhammed Mustafa el-A'zamî), Mektebü't-Terbiyeti'l-Arabî, Riyâd 1981.
- Vâkidî, Muhammed b. Ömer (ö. 207/823), *Kitâbu'l-Meğâzî*, Lübnan, 1984.
- Zâyid, Semîre, *El-Câmi' fi's-Sireti'n-Nebeviyye*, 1995.
- Zührî, Muhammed b. Şihâb (ö. 124/742), *Merviyâtu'l İmâm ez-Zührî fi'l-Meğâzî*, (nşr. Muhammed b. Muhammed el-Avecî), Medine, 2003.
- Zührî, Muhammed b. Şihâb (ö. 124/742), *Meğâzî en-Nebeviyye* (nşr. Süheyl Zekkkâr), Dâru'l-Fikr, Dimaşk 1981.

